

отображено построение украинской банковской системы за ее организационной структурой. Установлено, что банковская система Украины является двухуровневой, то есть она подобна банковским системам европейских стран. За основными параметрами она приближается к немецкой модели построения и развития банковской системы, поскольку в ее структуре органически совмещены универсальные и специализированы банки во главе с независимым от других государственных институций национальным банком Украины.

Ключевые слова: банковская система, банк, банковский надзор, модели банковских систем, функции банковской системы, структура банковской системы, НБУ, коммерческие банки.

Kolisnyk M.B. Essence and structural construction of bank system of Ukraine

Definition of essence of bank system from the point of view of domestic scientists is considered, author's definition of the term bank system is offered, construction of the Ukrainian bank system behind its organizational structure is displayed. It is set that the banking system of Ukraine is two-tier, that it is similar to the bankings systems of the European countries. After basic parameters it approaches the German model of construction and development of the banking system, as in its structure the universal are organically combined and jars are specialized at the head of with the independent of other state instituci national bank of Ukraine.

Keywords: bank system, bank, bank supervision, models of bank systems, functions of bank system, structure of bank system, commercial banks.

УДК 336.76+330.342

Здобувач Я.С. Ланчук; здобувач Г.В. Іванченко;
здобувач І.В. Гомонай – Львівська КА

ОСОБЛИВОСТІ ГРОШОВОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ ПЕРЕХІДНОГО ПЕРІОДУ

Визначено форми та інструменти державного регулювання грошових систем. Розкрито ступінь і масштаби регулювання сучасних грошових систем та охарактеризовано їх особливості. Проаналізовано процес формування грошової системи національної економіки України перехідного періоду. Встановлено, що потреба державного регулювання грошових систем зумовила створення інститутів центральних банків. У сучасних ринкових економіках центральні банки забезпечують можливість функціонування грошових систем згідно з концептуальними засадами монетарної політики і потребами національної економіки.

Ключові слова: грошові системи, державне регулювання грошових систем, грошова одиниця, грошова реформа, центральний банк.

Постановка проблеми. Важливу роль у стабілізації економіки та забезпеченні сталого економічного зростання відіграє державна кредитно-грошова політика. Особливо зростають вимоги до грошово-кредитного регулювання у період глибокої економічної кризи. В процесі трансформації національної економічної системи грошово-кредитне регулювання невпинно зазнає модифікації та змінює характер впливу на економічні процеси.

У сучасній вітчизняній економіці розвиток грошово-кредитного регулювання пов'язаний, насамперед, із системними змінами в українській економіці, становленням ринкового механізму, процесами стабілізації за умов глобальної фінансової кризи, подоланням інфляції та процесами інтеграції у світову економіку. Усе це потребує глибокого теоретичного узагальнення та науково-методологічного обґрунтування основних напрямів державної економічної політики та її практичної реалізації.

Теоретичні аспекти грошово-кредитного регулювання економіки, а також проблеми його удосконалення досліджували такі відомі вітчизняні вчені, як Г. Башнянин, Д. Богиня, А. Гальчинський, В. Геєць, О. Гриценко, О. Дзюблюк, А. Мороз, У. Михасюк, Л. Красавіна, М. Пуховкіна, С. Науменкова, А. Пересад, Ю. Пахомов, А. Чухно, О. Шаров, В. Ющенко та ін. Однак у сучасній економічній літературі бракує інтегральних досліджень різноманітних аспектів грошово-кредитного регулювання в трансформаційний період.

Методика дослідження. Метою роботи є визначення форм та інструментів державного регулювання грошової системи України перехідного етапу.

Результати дослідження. Ступінь і масштаби грошово-кредитного регулювання економіки передусім обумовлені рівнем розвитку національної економічної системи, типами і видами грошей та грошових розрахунків; національними особливостями і структурою державного апарату, який здійснює управління грошовими системами. Тому в процесі історичного розвитку форми та інструменти державного регулювання грошових систем постійно змінювалися. Так, впродовж існування системи біметалізму регулятивні функції держави зводилися лише до коригування обмінних процедур та визначення кількості металу в монетах. Дещо розширилися її функції з регулювання грошових систем у період монометалізму. Однак й тоді вони зосереджувались головним чином на обмінних пропорціях та вмісті золота в монетах. Роль державного регулятора грошових систем значно зросла лише після переходу до неповноцінних грошей, який остаточно завершився в 70-х роках минулого століття. Функції державного регулювання грошових систем змінили свій характер і значно розширилися. Державне регулювання сучасних грошових систем зводиться до встановлення декретами грошової одиниці, видів грошових знаків, визначення масштабів цін і проведення кредитно-грошової політики з їх забезпечення. Сучасні грошові системи в національних економіках набули ознак одночасно індикатора стану економіки і найбільш точного їх регулятора.

Державне регулювання сучасних грошових систем є диверсифікованим стосовно різних компонентів грошової маси. Можливе пряме регулювання державою таких її компонентів, як паперові гроші, емісія яких здійснюється для фінансування дефіциту державного бюджету. Проте в більшості випадків використовується державний вплив з застосуванням всієї сукупності ринкових механізмів.

Особливістю сучасних грошових систем є використання кредитно-паперових грошей; відміна офіційного золотого вмісту золотих знаків; вилучення золота з грошового обігу; державна монополія на випуск грошей; широкий розвиток безготівкового обігу та скороченням готівки [1, с. 60]; зростання ролі держави у стабілізації грошового обігу. У сучасній економічній теорії значно поглиблюються погляди на природу грошових систем та їхні регулятивні можливості. Так, Г.І. Башнянин приходить до висновку про тотожність економічних, ринкових та грошових систем, які є найрозвиненішою формою економічного виміру [2, с. 251].

Сучасні грошові системи набули ознак одночасно індикатора та регулятора стану економіки. Фіскальне і грошово-кредитне регулювання визначають

основні параметри функціонування національних економік. Сучасні гроші перетворились на знаки вартості, які можуть існувати лише завдяки державному регулюванню. Характер і мета державного регулювання грошових систем і національних економік мають взаємозумовлений характер впливу. В сучасних умовах більшість країн використовує різновид грошових систем, побудованих на обігу кредитних грошових знаків, характерними рисами яких є [3, с. 219]:

- децентралізація грошового обігу між різними банками;
- розподіл функції випуску готівкових та безготівкових грошей між різними ланками банківської системи (готівку випускають державні центральні банки, безготівкові гроші – комерційні банки різних форм власності);
- відсутність розмежування між готівковим і безготівковим обігом;
- формування механізму державного грошово-кредитного регулювання;
- централізоване управління грошовою системою за допомогою апарату центрального банку;
- індикативне планування грошового обігу;
- тісний зв'язок безготівкового і готівкового обігу за пріоритету безготівкового;
- активний контроль за коштами з боку податкових органів;
- надання Центральному банку відносної самостійності щодо рішень уряду;
- забезпечення грошових знаків активами банківської системи (золото, дорогоцінні метали, цінні папери, товарно-матеріальні цінності);
- випуск грошових знаків у господарський обіг відповідно до державних концепцій грошово-кредитної політики;
- система ринкового запровадження валютного курсу.

Грошова система трансформаційної економіки України поступово еволюціонує в напрямі від адміністративних до ринкових методів регулювання. В означенні змісту грошової системи України наголошено, що характер її функціонування є об'єктом державної регламентації, а саме [4., с. 155]:

- найменування грошової одиниці;
- масштаб цін;
- види та сукупність грошових знаків, які мають статус загального платіжного засобу;
- регламентація безготівкових грошових розрахунків;
- регламентація готівкового грошового обігу;
- регламентація режиму валютного курсу та операцій з валютними цінностями;
- регламентація режиму банківського процесу;
- державні органи, які регулюють грошовий обіг та контролюють дотримання чинного законодавства.

Після проголошення Україною незалежності розпочався процес створення національної грошової системи, що потребувало постійного і системного державного управління. Формування національної грошової системи ускладнювала низка чинників, пов'язаних з неналежним розвитком державних інститутів, гіперінфляцією та гіперспадом виробництва. Інфляція 1992 р. сягнула позначки 900 %, що спричинило втрату економічних інтересів у виробників і всі грошові потоки зосереджувались на посередницьких операціях. Попит на грошові знаки дедалі спадав у зв'язку зі втратою ними можливостей повноцінно виконувати свої функції, особливо функцію нагромадження та збереження вартості. Грошова система України, яка почала формуватись, не забезпечувала сприятливих умов для накопичення капіталу та інвестування

економічного зростання. У зв'язку з цим неупинно наростає процес демонетизації вітчизняної економіки. У 1995 році 32 % всього грошового обігу забезпечували долари США. З метою подолання цього явища завданням держави в перехідний період розвитку економіки України стало створення повноцінної національної грошової системи. Сам процес її формування здійснювався поступово, згідно з можливостями державного управління та станом економічного розвитку.

Процес повної чи часткової перебудови державою своєї грошової системи називається грошовою реформою [5, с. 240]. Залежно від її мети, розрізняють такі види грошової реформи:

- часткова зміна грошової системи з метою упорядкування грошового обігу або стабілізації національної грошової одиниці;
- створення нової грошової системи у зв'язку з переходом до нового грошового товару чи виду грошей або зі зміною державного устрою.

Грошова реформа в Україні розпочалася у зв'язку з процесом державотворення. Основними її причинами було те, що:

- грошові знаки, які лишилися в обігу, були рудиментом держави, яка вже перестала існувати. Територія колишнього Радянського Союзу була переповнена такими грошовими знаками, які практично вільно перетікали в Україну, що було однією із причин розкручування інфляційної спіралі;
- оскільки емісійний центр містився поза межами України, вона неспроможна була проводити самостійну грошово-кредитну політику з регулювання грошового обігу;
- була підірвана довіра до карбованця, який перестав у повному обсязі виконувати свої функції;
- посилювався гіперспад в економіці у зв'язку зі спадом економічних стимулів до господарської діяльності, заощадженням коштів у карбованцях та інвестуванням у реальне виробництво;
- розбудова держави вимагала існування власної грошової системи та грошових знаків.

Побудова моделі грошової реформи потребує виваженого обґрунтування завдань, які повинна реалізувати держава. Початком здійснення грошової реформи в Україні можна вважати 7 листопада 1992 р., коли був виданий Указ Президента "Про реформу грошової системи України", згідно з яким почався вихід України з зони карбованця. Відправною точкою грошової реформи стало запровадження в безготівковий обіг купоно-карбованця, а в готівковий – першої тимчасової валюти сучасної України. Проте перші кроки у проведенні грошової реформи потребували свого логічного продовження і запровадження повноцінної національної валюти. Здійснення грошової реформи повинно було вирішити такі найнагальніші проблеми [6, с. 73]:

- низький рівень довіри громадян до подальших дій Уряду та НБУ;
- неефективний рівень реформування банківського сектора, затримки у запровадженні страхування банківських депозитів, високий рівень кредитних та системних ризиків у банківській системі, що знижувало стимули до банківських заощаджень;
- високий рівень бартерних угод та високий ступінь взаємозаборгованості підприємств;
- недосконала податкова система та наявність великої частки тіньового сектора економіки.

Державне регулювання трансформації грошової системи здійснювалося в межах проведення загальної реформи всієї національної економіки. У серпні 1996 р. Президент України підписав Указ "Про грошову реформу в Україні". Найважливішим складником процесу створення національної грошової системи стало запровадження в грошовий обіг постійної грошової одиниці.

Очолює і проводить державне регулювання грошових систем Національний банк України, діяльність якого регулює Закон України від 20 березня 1992 р. "Про банки і банківську діяльність". НБУ проводить єдину державну політику зі створення та зміцнення національної грошової системи, у сфері грошового обігу, кредиту, валютного регулювання, регулює банківську систему, визначає її можливості зі створення банківських грошей, кредитування, ліквідності та ризиковості банківських операцій. Основним завданням НБУ є створення механізмів грошово-кредитного регулювання, спроможного забезпечити стабільність національної грошової одиниці. До головних функцій НБУ належать:

- емісія грошей та організація їх обігу;
- обслуговування державного боргу;
- організація розрахунків між банками;
- проведення операцій на відкритому ринку державних цінних паперів та на валютному ринку;
- видача комерційним банкам ліцензій на проведення банківських операцій та операцій з іноземною валютою;
- кредитування комерційних банків;
- контроль за діяльністю комерційних банків;
- встановлення економічних нормативів для комерційних банків;
- визначення мінімальної величини статутного фонду комерційних банків;
- встановлення співвідношення між власними кредитами банку і величиною його активів;
- визначення величини обов'язкових резервів для комерційних банків.

Однією з основних функцій центральних банків у сучасних ринкових економіках є регулятивна функція з визначення параметрів грошових систем. Центральні банки здійснюють регулятивну функцію не безпосередньо, а опосередковано, використовуючи можливості грошово-кредитної політики. Грошово-кредитна політика є основою для регулювання грошових систем і створення механізму впливу на стан функціонування національної економіки.

Висновки. Грошові системи та рівень їх державного регулювання поетапно еволюціонували, оскільки мають взаємозумовлений характер. Визначальною особливістю сучасних грошових систем є їх висока гнучкість і адаптивність до потреб розвитку економіки.

Створення високоефективної грошової системи в Україні було визнано нагальним завданням державної ваги. Національна грошова система поступово розвивається і набуває ознак, притаманних країнам з ринковою економікою.

Потреба державного регулювання грошових систем зумовила створення інститутів центральних банків. У сучасних ринкових економіках центральні банки забезпечують можливість функціонування грошових систем згідно з концептуальними засадами монетарної політики і потребами національної економіки.

Література

1. Економічний словник-довідник. – К. : Вид-во "Femina", 1995. – 368 с.
2. Ващишин А. Наукова діяльність професора Г.І. Башнянина / А. Ващишин. – Львів : Вид-во "Каменярь", 2000.
3. Костіна Н.І. Гроші та грошова політика : навч. посібн. / Н.І. Костіна. – К. : Вид-во "Ніос", 2001. – 221 с.
4. Гроші та кредит / за ред. М.І. Савлука. – К. : Вид-во "Либідь", 1992. – 330 с.
5. Банківська енциклопедія / за ред. А.М. Мороза. – К. : Вид-во "Либідь", 1993. – 328 с.
6. Лютий І.О. Грошово-кредитна політика в умовах перехідної економіки / І.О. Лютий. – К. : Вид-во "Атіка", 1997. – 238 с.

Ланчук Я.С., Иванченко Г.В., Гомонай И.В. Особенности денежной системы Украины переходного периода

Определены формы и инструменты государственной регуляции денежных систем. Раскрыта степень и масштабы регуляции современных денежных систем и охарактеризованы их особенности. Проанализирован процесс формирования денежной системы национальной экономики Украины переходного периода. Установлено, что потребность государственной регуляции денежных систем обусловила создание институтов центральных банков. В современных рыночных экономиках центральные банки обеспечивают возможность функционирования денежных систем согласно концептуальным принципам монетарной политики и потребностям национальной экономики.

Ключевые слова: денежные системы, государственная регуляция денежных систем, денежная единица, денежная реформа, центральный банк.

Lapchuk Ya.S., Ivanchenko G.V., Gomonay I.V. Features of the money system of Ukraine of transitional period

Certainly forms and instruments of government control of the money systems. A degree and scales of adjusting of the modern money systems is exposed and their features are described. The process of forming of the money system of national economy of Ukraine of transitional period is analysed. It is set that the necessity of government control of the money systems stipulated creation of institutes of central banks. In modern market economies central banks provide possibility of functioning of the money systems in obedience to conceptual principles of monetary policy and necessities of national economy.

Keywords: money systems, government control of the money systems, monetary item, money reform, Central bank.

УДК 657.454 Вкл. О.І. Олійничук – Тернопільський комерційний інститут

МЕТОДИКА ОБЛІКУ ВИТРАТ НА ВИГОТОВЛЕННЯ ПРОДУКЦІЇ ПІДПРИЄМСТВ ЛІСОВОЇ ГАЛУЗІ ТА ЇЇ ВДОСКОНАЛЕННЯ

Побудовано модель обліку витрат виробництва лісогосподарських підприємств. Обґрунтовано доцільність використання попроцесного методу калькулювання на основі нормативного методу обліку витрат на підприємствах лісової галузі. Запропоновано зміни в робочому плані рахунків лісогосподарських підприємств відповідно до нормативного методу обліку витрат.

Ключові слова: методи обліку витрат, місце виникнення витрат, нормативний метод обліку витрат.

Значення обліку витрат важко переоцінити в економічній роботі підприємства, ефективність якої багато в чому залежить від їх зниження на одиницю продукції за умови збереження та підвищення її якості. Зниження витрат